

ДІЛО

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок 18., II. пов. — Конт. почт. шадн. 26.726. — Адреса тел.: „Діло—Львів“. — Число телефону 565. — Рукописи редакція не звертає.	ПЕРЕДПЛАТА в Австро-Угорщині: місячно . . . . . 5— К. чвертьрічно . . . . . 15— „ піврічно . . . . . 28— „ щорічно . . . . . 50— „ у Львові (без доставки): місячно . . . . . 4— К. чвертьрічно . . . . . 12— „ піврічно . . . . . 22— „ щорічно . . . . . 44— „ в Німеччині: піврічно . . . . . 28— М. щорічно . . . . . 56— „ За аміну адреси платить ся 50 с.	Ціна оголошень: Рекла. листівки, довільної або варт. міри 50 с. в одній 1 К. в кількостях 1'00, в ре- кла. часті згідно з умовами № 2 К. Невисхідні 2 К. Скла- дкові не згідно з умовами Постійні оголошення за особ- ливими умовами. Один примірник коштує у Львові 16 с. на провінції 20 с.

Видає: Видавничча Спілка „Діло“.

Начальний редактор: Д-р Василю Панейко.

Українські федералісти.

Львів, 21. серпня 1918.

IV.

Прихильники федералізму люблять покликуватися на ім'я одного з найвизначніших українців XIX в. М. Драгоманова, який мріяв про своїй великій політичній творчості і глибокій науковій есеїстиці був федералістом. На ділі це велике новаторство. Федералізм Драгоманова не має нічого спільного з сьогочасним питанням про те, чи окремі громадські організації без огляду на національно-політичні світогляд окремішності, чи радше поза ними. По сій доктрині (початок її також у французькій передової літературі XVIII в., тільки вона більше оверта на критичних наукових дослідках) федералістичний принцип має бути покладений в основу політично-громадського устрою кожної землі і кожного народу (отже Українців між собою). При сій Драгоманова віри, що у такій федерації вільних громад з'являться й національні боротьби; він вірив, що якби під сям гаслом початі політичні реформи у самодержавній царській Росії, то сям шляхом врятує Україна визволитися поступово з національно-культурної неволі і згодом добити собі дозволити невідомого відокремлення. Він тільки не знав, як це зробити, як це зробити.

Росія сямим тільки диком, як шкідного самодурства (сьогоднішні федералісти між нами буди сямі дуже хоробрі в сій справі, не полишаючи з Росії камінь на камені), бо в даних обставинах (були се 80 і 90 і роки!) не було ніяких на рятівні Росії. Для Драгоманова федералістична ідея була, без уваги на його основний громадський світогляд, найкращий шлях до визволення з-під об'єднаної неволі, мовляв, він ніде не знаходив такої шляхи, щоб визволити з-під Московщини, підляцько-східної і державно-суверенна Україна була власновільно глядати здуха зі своїм відомим ворогом; навпаки, часті після 1654 він зовсім приващав для України. Отже федералісти роблять Драгоманова кривду, підштовхуючи під його авторитет.

Вони говорять вони, що коли можливі міжнародні федерації, як Австро-Угорщина і Швейцарія, то несправдане побоювання за долю української народності у будучій російській федерації. Подивившись на боці се, чи перша з сих федерацій може взагалі бути врятує до наслідкування, треба відкрити, що тут нема і не може бути жадної анельгії: ніде тут, ні в Австро-Угорщині, ні в Швейцарії не стоять поруч себе чи радше проти себе народи з одного боку такі собі звичкою і культурою близькі, в друге боку в таким перманентно зброєю духовних і матеріальних сил (політичного капіталу) та в такими неоднаково зарозумілими індивідуальностями — як Українці і Москвіти. Се не Німці, Французи й Італійці у Швейцарії — всі три народності зі старинними національними культурами, се навіть не Німці і Чехи в Австрії, або Мадяри і Хорвати в Угорщині, навіть не Польки й Українці в Галичині! Швейцарія до того — то дрібні відходки великих сусідніх народностей, яких центри національного життя з усіма пристрастями і всевітними праганнями лежать поза хутірною атмосферою альпійської федерації, яка є престою національній необхідності і благодатю. Не то було б у східній Європі, де в сьому московському і в сьому українському народстві до сього часу устроювали спільну будівлю; тут же може бути сумнів, хто з них був би паном, а хто підданцем.

V.

Наші федералісти мають на се один аргумент. Вони кажуть: у новій федеративній Росії Україна буде вести перед, Київ буде новою столицею східної Європи, як колись за

Володимира Великого чи Ярослава Мудрого, отже Українці панувати муть над Москвою, збираючи коло себе „руські землі“. У відповідь на се треба наперед замітити, що такий аргумент належить у сферу віри й прощання, а не політики, яка мусить послугуватися науковою методою. Та хочби й дійсно Київ заназ місце Москва, хочби й дійсно кождохасний президент всеросійської федерації мусів обов'язково мати прізвище на „енко“, то де жарука, що панувати ме українська народність, українська мова і культура? Мені здається, що треба буги зетакім оптимізмом, щоб увірити в се тепер, коли після вітора року від уладку царату чужинці, що побували на Україні, можуть писати, що не бачили Українців (а національно-культурним розумінню). Не теми селянські маси творять новочасну націю (як се в люди у світі розуміють), а тільки інтелігенція.

Поміняючи візми хибні погляди на політичне становище Києва й української народності у старинній Русі, піднесу тут відме в історії явище, що пізній правильно перемагає візми, політично і часто культурно. Пізніша Фракція панув над паденню політично, економічно, культурно і звичкою; те саме бачимо в Італії; у значній часті в Німеччині; в юзті в американській унії і т. п. Так було й у старій Русі (від серед. IX в. до серед. XI в. Київ був 4 рази завойований від пізньої), в Латвії і Росії; так було й в будуччій. Все те привідити перед очі трохи нікому — таке се просте й ясне, та щож коли у нас нема власної національної душі, яка була б свідомою своєї індивідуальності і жила б власними почуваннями. Не було у нас національного виконання: не дала нам його своя школа (бо сеї не ма), своя література і наука (історіографія!), свої „батьки народи“. В результаті дожили ми того сорору, що створення української державности, найвищого громадського добра на землі, вустало наше громадянство в найліпшій разі байдужно, а то... Наші федералісти — то кість від кості та кров від крові його.

VI.

Добродій Лизогуб вірить мабуть, що ви тагаючи з архіву переяславську умову, засвідчив безсумнівно свій український національний радикалізм. Певно, у б. російського октябріста і се великий поступ, одначе для новочасного Українця переяславський трактат може бути тільки історичним пам'ятком. До 1905 р. був символічно найсміливішою національною думкою, після першої революції став він платформою реальної політики, у 1918 р. — се вже мертвий анахронізм. Тому найкращий уже час поставитися критично до акту 1654 р. і не робити з нього кумира національно-політичного світогляду.

Сьогодні не можна закривати факту, що Переяслав — то ганебний пункт у політиці Б. Хмельницького; не зі становища національного почування, як маво у Шевченка, а з огляду на політично-правну його вартість. Була се копія зборівської угоди 1649 р. убраної у форму добровільної ласки з боку короля, в 1651 р. пера, отже не була жадною міжнародною ні державно-правною умовою між Україною і Московщиною. Що більше, як угода в 1649 р. була вона гарантована стороною державою —

Короні і мав бути погверджена і записана конституційними властями Річчосполитої-угодж 1654 була тільки односторонньою при-согою України на вірність цареві без застережень і без взаємности.

Не можна також прибільшувати внутрішньої вагости переяславського трактату. Одно в нім було певнигане — 60 тисяч військо під орудою вибраного гетьмана; та коли 40 тисячний козацький реєстр у Польщі (по умові 1649 р.) був величезною силою і давав Україні перевагу над Польщею, то при мілітарній Московщині була козацька армія дуже скромною силою. А право заграничних зносин гетьмана? Сього не треба перецінювати для часу, коли і польський в. корон. гетьман і московські окр. іні в сьодні мали право дипломатичних зносин за повідомленням свого монарха (так само як український гетьман). Сьгодні погляд на право дипломатичних зносин інший як був тоді, сьгодні воно інтегральна частина державної суверенности. І задля сього тепер не можна й подумати собі ніякої федерації, яка не сцаргал зувацаб заграничної політики в руках одної власті; тож ут у сьодній всеросійській федерації Україна не дістала б ніколи права вести сю політику самостійно.

Поміняючи безвія хиб, недостач і прогалини у переяславській умові, заввачу, що вже чотгари роки по ній сама Україна хотіла направити попередню похибку і дала у гадяцькім трактаті 1658 р. державно-правний акт, куди вищай переяславського як і формального так і матеріального пункту погляду. Що-до вибору між ними не може бути сьгодні найменшого сумніву, в основі гадяцької угоди була справжнє федеративна думка, тільки відносно Польщі. Поруч гадяцького стіть далше така ціна пам'ятка політично-правного і міжнародного характеру як т. зв. Гордієнкова Конституція та українсько-шведська й трактат із 1710 р. Коли отже сягати за історичними основами, то чому саме витягати старшу гіршу? Чи тому, що гадяцький і бандерський перестали були обов'язувати? Та чейже сьгодні й переяславський не обов'язковий для нікого. До 1917 р. мажало було зрозуміти культ Переяслава, одначе тепер?

Сьогодні Україна має за собою ще один акт — берестейський 9. лютого 1918 р. Перший акт справді міжнародного значення, який своєю формою і змістом перевищав все, що тільки знає українська історія, бо дає Україні державну самостійність. В нинішніх обставинах поглянути на боці добровільно сей неоціненний скарб і торгувати історичним шмаргалом вперед трьох століть — то з політичного боку ганьба некультурності і крайня легкедушність, з національного — невротичний аномізм. Свідомий Українець може собі сьгодні увіяти Україну у державно-правній зв'язі з Московщиною тільки в однім разі: коли б Московщина завоввала Україну, себго тільки по трудах її вірних синів. А й тоді політичні заступники України, у політичній боротьбі за державно-правне становище її не будуть виходити від переяславської угоди в 1654 р., тільки від самостійної, суверенної української державности 1918 р.

С. Томашівський.

Нарада перед виїздом Лизогуба.

Київ, 18. серпня 1918.

Для 14. серпня від проведом міністра закордонних справ Д. Дорощенка в номінаційно міністерства справ закордонних відбулась політична нарада.

В нараді взяли участь: голова ради міністрів Ф. Лизогуб, тов. міністра закордонних справ А. Паяточ, міністер юстиції Романов, тов. міністра торгу і промисловости Авербах, тов. міністра Корнієнко, голова української мирової

делегатії С. Шелухин, український посол у Відні В. Лещинський, члени ради міністерства закордонних справ і ин.

Нарада затягнулась до 1-ої години ночі. Для 15. серпня виїхав Лизогуб з Пільгоми до Берліна. Виїзд його стоїть у зв'язку з ратифікацією берестейського договору і між ин. також з питаннями про остаточне означення границь української держави від заходу і півночі.

Звиш 15 мільонів пудів збіра вже вислано з України до осередних держав.

Київ, 18. серпня 1918.

Міністер Гербель зажавав ознайомитись, на скільки успішно йде виконання українсько-го державного хлібного договору в осередних державах. По цій справі 1-ий департамент надав йому справку, де зазначено, що до свого

часу відправлено зареєстрованих хлібних тягарових вагонів — 6651, тоб-то біля 6,651.000 пудів; окрім того невьяснених ще тягарових вагонів, відправлених безпосередньо владою осередних держав — 8676, а всього — 15,327 вагонів, що дає біля 15,327.000 пудів.

Розмова з головою української мирової делегації С. Шелухином.

Київ, 17. серпня 1918.

Нинішні часописи подають розмову голови української мирової делегації С. Шелухина з представниками київської преси. На запитання співробітників, чому мирові переговори так затяглися, С. Шелухин відповів:

— Українське суспільство — сказав він — починає хвилюватись, чому так довго тягнуться мирові переговори з російською делегацією і чому й досі ще нема мирного договору. Опублікування матеріалів дасть змогу кожному, на підставі документів, здобути собі певну відповідь, а поки що я повинен зазначити, що українська мирова делегація весь час намагається і вживає всіх заходів до найскоршого установаження миру і ні в якому разі не може взяти на себе провини за те, що справа затяглась. Сторони, що ведуть переговори не в односторонню становищі: Україна не воювала проти російської соціалістичної республіки і не вступила, нічим її не загрожувала і не загрожує, а соціалістичне військо і досі стоїть на українській території, з якою тим часом вивозиться в Росію хліб, худоба, фабрики, заводи. Україні потрібні кордони, а для соціалістичної влади ці кордони були б обмеженням її на українську територію фактичної влади, яка таким чином нічого не втрапить од того, що й досі не встановлені політичні межі між Україною й Росією.

І от якраз питання про межі стало найбільш запутаним. Українська мирова делегація основним принципом розмежування між Україною і Росією вважає принцип етніграфічний, а поправками, яких гнітають умови державні, економічні, географічні, адміністративні і культурно-національні. Російська ж делегація довго не згоджувалась з цим принципом, але ж свого принципу розмежування не виставляла і коли нарешті згодилась прийняти український принцип, то запропонувала таку межу, по якій до Росії повинні були одійти 4 повіти Волині і частин Чернівщини, Харківщини, Катеринославщини і т. н. Межа проходила майже на гравітній постріл від Чернігіву і Харкова.

По цій межі тільки в Донецьким басеймі повинно було одійти до Росії 20,000 квадратних верств з двома в полоністю мільонами української народності, весь чисто втрачати і майже весь втрачати вугілля. Позбавлена такою межею дію з півночі, прв 12—15 прсц. залежів гіршого вугля, що лишались на Катеринославщині — тоді як Україна споживає 70 прсц. вдобичі усього Донецького басейну — Україна воставляласьби майже без палива. Залізні дороги, цукроварні і інші заводи, водопроводи, електричні станції, фабрики, гарні аліни — все це на Україні повинно було стати. Ця межа оддала б Україну Росії в певне економічне рабство і руйнувала б усяку українську державність і промисловість. Цим шляхом соціалістичний уряд очевидно досягає тієї мети, якої не досяг війською проти української державності. Треба до цього додати, що з українського ваяно-вугільного району Росія до війни майже зовсім не брала вугілля. Шляхом зрозуміло, що українська делегація на такі у-

мови погодитись ніяк не може і справа з розмежуванням затягла всю справу миру.

Щоб зрушити справу з мертвої точки була утворена експертна етнографічна комісія. Українські експерти представили російські і українські, німецькі, австрійські і інші наукові джерела, але ж після восьми засідань на деякому виявилось, що і об'єктивні дані не привели до згоди.

Так іде прція в політичній комісії, а в фінансовій і економічній комісіях російська делегація тим часом після ряду засідань підготувала і поставила не менш неприемлемі вимоги, а прийняття яких мирові переговори затяглися на десятки років, навіть унеможливилися. Так наприклад російська делегація вимагає перенесення спірних питань на вирішення Гаагського трибуналу, членами якого ні Україна, ні Соціалістична республіка поки що не являються. У всякому разі ставити предсуження мирових переговорів у залежність од того часу, коли Гаагський трибунал вирішить спірні питання, яких російська делегація на ґрунті більшовицької програми цілком очевидно не вбачає, — це значить не діждатися мирного договору навіть унукам нашим.

Вимоги, щоб Україна ваяла на себе відповідальність за всі ті керенні й інші гроші, яких соціалістичний уряд на стою користь надрукував і розпустив десятки мільярдів, вимоги, заявлені вночі од 14. серпня, щоб Україна гавлатила соціалістичній владі збитки, які Росія має од української державності, тоб-то за свою свободу од соціалістичної влади і за свою державність, — все це такі вимоги, які тільки й можуть мати своїм найменшим наслідком звелікання переговорів.

Українська делегація однак не втратила надії на добре закінчення мирових переговорів.

Соціалістична влада проголосила на весь світ, що вона стоїть за мир без аєксії і контрибуцій і що вона прагне волі всім народам. Безперечно, що вимоги, заявлені українському самовизначенню соціалістичною владою, містять у собі нечужені в світі вимоги од українців анексії і контрибуцій за самовизначення та ще після війни, яку соціалістична влада на Україні прогнала. З задовільненням цих вимог, державність і свобода українського народу цілком касувалась-б. Все повернулося б до попередньої російської централізації з усіма її наслідками та ще з додатком відповідальності за всі розпущені соціалістичною владою впереві гроші, що для України повело б до знищення і банкрутства. Пройде недовгий час, висесказана суперечність слова з ділом стане ясною для всіх і переговори про мир зійдуть з мертвої точки.

Україні — закінчив С. Шелухин, — потрібні мир і державні межі. Від браку того й другого вона багато втрачає. Через це українська делегація вживає всіх заходів, щоб у своїх вимогах бути стільки можливо більше поміркованою, справедливою, щоб швидше заблизилось до миру. Таким чином українська делегація вриятати на себе вину за те, що переговори затяглися, ніяк не може.

дуже зав'язті наступи, які розбилися в стіни нашої артилерії, в частині в протинаступах. Пробу клауу сил зі сторони неприятеля серед найтяжших втрат неприятеля в першім дні не зліся.

Вечером: У Фландрії місцеві бої не зхід від Кемжель. На північ від Есню наступу Лагліїнів на широкім фронті в напрямі на Верраше розбилися серед дуже важких втрат.

Нова проба Французів проломити наш фронт між Оазою і Есною не вдалась.

Французьке повідомлення з 12 с. м. перед полуднем: Протягом ночі подороженне між Оазою і Есною не змінилось. Сьогодні рано наші війська посунулися вперед на північ фронті. В наші руки попали Сягеронт і Соп. По сильних боротьбах заняли ми область на захід від Lassigny. В Шампанії відверли ми кілька ворожих наступів.

Виміна полонених між Австро-Угорщиною і Італією.

БЕРН, 21. серпня. В будинку парламенту отворено в присутності президента союзної конференції між австро-угорськими і італійськими делегатами в справі виміни полонених. На чолі австро-угорської делегації стоїть барон Кун, італійської гр. Босдарі.

Кудою йти?

Київ, 17. серпня 1918.

Нинішня „Нова Рада“ містить ось яку вступну статтю:

„Наш політичний єврей, од часу перевертату — щораз більше захмарюється. Нам здавалося, що як Українська Республіка доб'є миру з центральними державами та як зійдуть з нашої землі більшовики — Україна стане на певний шлях свого розвитку; що народ умучений всіми царськими і більшовицькими вплидами, з своїм урядом стане до праці над відбудуванням свого національного життя, що згодом доб'ється й кращої долі. Ми були певні, що Україна стане знову країною, „метом і локом текучою“, що відбудуємо сільське господарство та промисловість, і умови, яких звязалась Україна в Бересті з центральними державами прейдуть немовітно й не зроблять нам ніяких збитків.

Такі були надії... На жаль розбилися вони. Україна не відбудовується, а превалюється в що раз більшу руїну. Життя витягає підтягу за цеглиною з тих підвалин, на яких вона дала стояти.

І зовсім слушно питає німецька преса: Що досі зробила Україна? Границі — ніде не усталені, справа Холмщини, Криму, Бессарабії не визначені, миру з Великою Росією не дозволено ще скінчити і хто зна, чи дасться, внутрішнє халяйство зруйноване — і т. д. і т. д.

Не будемо дошукуватись, хто цьому винен... Бо вже з півночі насовує туча. Генерал Шербачев, Черемісов, Зєєгінцев і інші, які підпирає антанта відбудовують велику Росію, і федерують в нею всі народи, які од неї одили були. І бачать це всі і роблять висновки, шукають виходу.

Німецька преса особливо звертає на сьогоднішню політичну ситуацію велику увагу. „Vossische Zeitung“ підкреслює, що на схід Німечка не пошастить. „Ця небережна політика на схід, особливо в цьому році, повбавила німецьку державу колосальне майя, а самодовіря народу, з котрим зв'язано більшу частину нашої майбутності“. І згодиться треба з думками „Voss. Zeitung“, що насправді стоїть помилку Німці мають тільки зиною своєї політичної тактики: дати те, чого хоче весь народ, а не введинові класи, і рахуватись з його національним відродженням. Тільки тоді настане краще життя на Україні. А з становищем України зв'язана доля й центральних держав. Спішитись треба, бо конкурент такосильний та не дуже й далекий.“

Посли антанти вшіджають в Росію.

МОСКВА, 21. серпня (Тжб). Правительство советів згоджується на вїзд заложників коаліції. „Гавастія“ денсять, що народний комисар за внутрішніх справ відісе писемом до генерала Козєв після в Петрограді, у якому повідомляє Козєв, що заложники коаліції, котрі везували дипломатичні функції мануаркратичній владі в Росії під узявою, що рекогносцирують вихати з Росії під узявою, що рекогносцирують вихати в Лондоні Литвишев і др.

З італійського боввища.

ВІДЕНЬ, 21. серпня (Тжб). Урядово:

Під Нервеза італійські стєжні відділи намагадися укріпитися на східній березі Піяви. Іх розбито. Крім сего в вищих місцях гарматні бої.

В Альба і нічого особливого.

Між Оазою і Есною.

В німецькій повідомленню з 21. серпня читаємо:

Під Neuveville, Merville і на південь від Луз відділи піхоти, отавлені на передполях наших нових становищ, вбавили кілька вивадів і частинних наступів Англіїв. Скоро стріли і гармати гавдали неприятелеви великі втрати.

На північній захід від Роує двічі, яка бореть ся від 9. серпня, відверла знов сильні ворожі наступи.

Між Оазою і Анкрою зросла вполудни боротьба артилерії до великої сили. В многих місцях неприятель йшов до наступів, які заломиняч в наших стіни, але наслідком наших протинаступів.

На боввищі між Анкрою і Аврою від 8. серпня вишено над 500 панцирних возів не приятеля.

Між Оазою і Есною ввзпочалася вчєра від кількох днів омидава, а дня 18. і 19. піднята проба неприятеля переломити наші становища. По навичайно сильній атаці, який зрозтав кожної хвилі, білі і черні Французи глибоко уставили і підверті численними панцирними везами перейшли раннім ранком до наступу на фронті, широкім на 25 км. Вони вдерлись місцями до наших передніх становищ. Кєло полудня ворожий наступ зрівнявся в становищах нашої піхоти на лінії Сягеронт — на південь від Вєгалеонт-Вєгаретім-Рошєвєр. Сильний протинаступ німецьких полків стрільців відвер неприятеля, наступаючого на хребет Juvigny, на Вєуку. Аж до пізніх вечірних годин продовжали Французи

